ניתן לקבל את העלון כל שבוע
במייל: 0527615936b@gmail.com

להערות והארות:
0527615936b@gmail.com
מתקבלות
עבודות הקלדה ועימוד
ב'מכון התורני'
רחוב האומן 27 ירושלים.
טל: 0533194867

המכון התורני

מאורות השבת

שע"י **המכון התורני** ירושלים

תולדות - תשפ"ז | גליון 238 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

- מן הפרשה
- מן המדרש
- זכרון לצדיקים
- הלכה

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים" (בראשית כה, כז).

"יודע ציד" אינו טענה בכלל; הטיעון עליו כי הוא **'איש'** יודע ציד, שהגם שהיו בו דברים טובים ככיבוד אב ואם, אבל היה נבדל ל**'איש שדה'**, בורגנין לשם בורגניות, והוא חותמו.

ובצד השני, מעלת יעקב אינו שהיה תם אלא שהיה **'איש'** תם ועל כן היה יושב אוהלים, וזה היה חותמו, וכל עסקו רק בתורה, וזה היה כל מציאותו, בורגנין לשם בורגניות.

זכורני עוד מדור שלפנינו כי סתם טיול היה להם גרוע ופחות מאשר היום 'קינא'. מספרים על ה"ערוך השולחן" ז"ל, שמעולם לא הלך לטייל, אי אפשר לנו לקבל מושג איך הביטו על הבטלה, הם היו יושבי אוהלים בבחינת **'איש'**, ומה נענה אבתרייהו. ('דעת תודה' פרשת אחרי מות - רבי ירוחם ממיר)

*

מאמר חכמי המוסר, שאמר אחד מהם לתלמידיו: מי יתן והיו חייכם יקרים בעיניכם שוה כסף אחד! וכאשר היה בעיניהם כמתעתע, ביאר להם חידתו ואמר: **כי תחמלו על כסף אחד שלא להוציאו לבטלה, ולא תחמלו על הוציאכם רוב ימיכם לבטלה, ובישיבת קרנות בשווקים וברחובות...**

(מאירי, משלי ב, ד)

*

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה" (בראשית כה, כז).

מיהו בטלן

ובאונקלוס 'גבר נחשירכן' ור"ל אדם בטל וכן פירש רש"י 'כמשמעו אדם בטל וצודה בקשת חיות ועופות', וקשה הרי לכאורה הוא היה היפך של אדם בטל, הוא היה צד ציד ורץ ועובד כל היום כולו. **אלא רואים מפה, שאדם יכול לרוץ ולפעול כל היום וכל הלילה, ובכל זאת, כיון שאינו ממלא את תפקידו שבגינה נשלח לזה העולם, הוא אדם בטל בתכלית!**

(רבי משה הלוי סאלאוויציק מצירין)

*

"וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים" (בראשית כה, כז).

העולם סוברים ש'תם' הוא 'תאמעלע', אבל באמת אינו כן, ותם הוא המעלה הגדולה ביותר. שרוב בני האדם משנים את דרכיהם והליכותיהם; בפני אשתו משונה, ובפני רבים בדרך אחרת, ואלף פעמים ביום משנה את הנהגותיו. **ועל פי התורה אדם צריך להיות בהנהגה אחת בכל עת ובכל שעה, וזה נקרא 'תם'.**

ואצל מו"ח החפץ חיים, הנהגתו ביום הכיפורים בנעילה היתה כמו הנהגתו כשהלך ברחוב, וכל פעם שהלביש מנעליו אמר לשם ה', וכן כשהלך לראש הממשלה בפולין היו הנהגותיו שוות, ש"שויתי ה' לנגדי תמיד"!

(רבי מענדל זאקס)

מן הפרשה

העלון יוצא לאור
לרפואה השלמה והמהירה של
ר' משה בן קיטנה שליט"א
אמן

שם שמים שגור בפיו

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל בְּנוֹ מַה זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי" (בראשית כז, כ).

התורה מספרת סדר השתלשלות הענינים איך שקיבל יעקב אבינו את הברכות מיצחק אביו במקום עֵשָׂו אחיו הגדול, ומתארת בפרוטרוט איך שהלביש על עצמו בגדי רמיה ועשה כל מיני פעולות שיחשוב אביו עליו שהוא הוא עֵשָׂו הבן הגדול, כדכתיב "וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וגו' וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו" (בראשית כז, טו-טז).

והנה לכאורה יש לתמוה, אם היה רוצה כל כך שלא יכירהו אביו, למה זה כשנשאל "מה זה מהרת למצוא בני" ענה "כי הקרה **ה' אלוקיך** לפני", הרי היה לו לדעת שכשיזכיר שם ה' בוודאי יחשוד יצחק אביו שאין זה עשו, שהרי אין דרכו של עשו להיות שם שמים שגור בפיו, ומה דָּחֲקוֹ לדבר כן ולהזכיר שם ה' אחרי כל המאמצים שעשה להטעותו. ובפרט שהיה בזה חשש סכנה כמו שאמר לרבקה "אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וגו' וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה" (בראשית כז, יב).

וה"חתם סופר" פירש שאדרבא היא הנותנת, שיעקב רצה לרמז ליצחק שאינו עֵשָׂו, כדי שלא יאמרו שהברכות באו אליו במקח טעות, לכן נתן לו מקום להסתפק ואעפ"כ בירך אותו.

וה"אמרי אמת" מגור זצ"ל (תרע"ב) כתב שבוודאי ידע יעקב שאם יזכיר שם ה' יחשוד בו יצחק ויגלה תרמיתו, **אבל לא היה יכול להתנהג בצורה אחרת, מכיון שהצדיקים חיים במציאות של "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד"** (תהילים טז, ח) **ואינם מפסיקים להזכיר שם שמים על פיהם אפילו לרגע אחד, גם אם בשביל זה יהיו להם ניסיונות והסתרות.** ועל דרך שאמר החידושי הרי"ם זצ"ל בשם הרבי רבי בונם מפשיסחא זצ"ל על מה דאיתא בגמרא (ברכות טז, א) שאמר רבן גמליאל לתלמידיו איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפילו שעה אחת. ואף דאמרינן התם (סז, ב) שרשב"ג אוסר על החתן לקרוא קריאת שמע לילה ראשונה, מטעם שלא כל הרוצה ליטול את השם יטול, אולם **מי שאינו יכול להיות אפילו שעה אחת בלי עול מלכות שמים אינו נכלל בחשבון זה.** והמשמעות המעשית בדבריו היא ללמוד כלל גדול בעבודת ה', שכמו שיעקב אבינו הכניס עצמו לסכנת קללה ולא חישב שום חשבונות על חשבון האמונה הטהורה, ולא התחכם להוציא מפיו אפילו דיבור אחד שיהא נשמע כאומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, כן צריך כל איש ישראל לידע ולהבין בכל תוקף שישנם מוסכמות שעליהם אי אפשר לוותר או להתחכם, והיינו שכאשר בא לידו ניסיון קל של פריקת עול מלכות שמים, או ניסיון של איזה פעולה שממנה יִשָּׁמַע כאילו אינו שלם באמונתו ח"ו, אזי שומה עליו להניח כל חשבונותיו ולמסור נפשו על אמונה הטהורה ולא להפסיק לרגע אחד מדביקות הבורא.

(משחת שמן)

קנינים בדברים רוחני

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי וכו' וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב (בראשית כה, לא).

המפרשים חקרו באיזה קנין קנה יעקב את הבכורה מֵעֵשָׂו, דאיזה קנין שייך על זה, וכן ממה דכתיב "קְנֵה חָכְמָה קְנֵה בִינָה" (משלי ד, ה) מוכח שחכמה הוא דבר הנקנה. צריכים לבאר באיזה קנין קונים את החכמה.

מורגלא בפומיה דמשגיח, **כמו בדברים גשמיים איכא דרכי קנינים, יש דברים הנקנים בכסף ויש דברים הנקנים בשטר ובחזקה, וכן דברים הנקנים בשאר קנינים, כל דבר נקנה בקנין השייך לאותו דבר, כמו כן בדברים רוחניים איכא קנינים וצריך לקנות כל דבר בקנין הראוי לו.**

איתא באבות, 'גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות **נקנית** בשלשים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה **נקנית** בארבעים ושמונה דברים' (אבות פ"ו מ"ו). **המ"ח דברים המנויים במשנה המה דרכי הקנינים אשר על ידיהם קונים את התורה.**

איתא במדרש, כתיב "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" (משלי ד, ב), אמר רבי ואיתימא ר' חנינא בר פפא ואמרי ליה במערבא משמיה דרבא בר מרי, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל ושמח שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי על תעזובו" (ילקוט שמעוני משלי תתקלה). **המדרש מדמה נתינת התורה למקח ומכר הרגיל בין בני אדם,** כמו בדברים גשמיים איכא דרכי קנינים, כמו כן בדברים רוחניים איכא דרכי קנינים. גילו חז"ל שהקב"ה אינו נהג כדרך הסוחרים שהמוכר עצב והלוקח שמח. הביאור הוא, אע"ג דבתורה שייך קנינים מכל מקום הקב"ה מתנהג במדה אחרת, יש לו שמחה ונחת רוח מזה שקונים התורה ממנו.

איתא במדרש, 'תני ר' שמעון בן יוחאי שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה **זכה בו** אהרן ונטלו, כתר מלכות **זכה בו** דוד ונטלו, כתר תורה הרי מונח לדורות **כל מי שזוכה לתורה כאילו זכה לשלשתן** וכל שלא זכה לתורה כאלו לא זכה לאחת מהן' (קהלת רבה ז, ב).

צריכים לדעת **כשם שהתורה נקנית במ"ח דברים שהם**

"וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ" (בראשית כז, כח).

שיהיה קצת עולם הזה בעולם הזה...

בברכותיו של יצחק הדבר פלא, דאף כיום כשאב מברך את בנו, הוא מזכיר שיהיה עובד ה' ותלמיד חכם, וכאן בברכותיו של יצחק לא נזכר מכל זה [ואף שחז"ל רמזו "מטל השמים" זו מקרא "ומשמני הארץ" זו משנה, זהו רק רמז] רק שתהיה לו פרנסה, ומה לכל שאר הדברים העיקריים?

אולם בודאי שהיתה בכוונתו של יצחק העולה תמימה לברכו ברוחניות, להרביץ תורה ויראת שמים בישראל; אבל כאשר יעקב בא, וריח של גן עדן הביא עמו - "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'" (בראשית כז, כז) - אם כן הרי יש לבנו די והותר רוחניות, יש לו גן עדן בעולם הזה, ורק מה אני יכול להוסיף לו - ועל כן אמר "ויתן לך האלהים" [בוא"ו החיבור, תוספת] "מטל השמים" -] קצת עולם הזה גם כן!

(רבי יוסף שלום אלישיב)

מחיר התורה, כמו כן כהונה יש לה מחיר, ואהרן זכה לכהונה מפני שנתן מחירו, ומחירו מבואר בקרא, "וַיַּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ" (שמות ד, יד), פירש רש"י, לא כשאתה סבור שיהיה מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה אלא ראה ושמח בלבו, ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב, ע"כ. משה רבינו סירב לקבל שליחות ה' לגאול בני ישראל מפני שחשש שיפגע בכבוד אחיו הגדול ואי אפשר שֶׁיִּגָּאֲלוּ גאולה שלימה ע"י שליחות כזה, עד שגילה הקב"ה שטועה, אהרן לא יקפיד עליו ואדרבה שמח ישמח על גדולת אחיו, כמו ששים שנה היה אהרן מנהיג בני ישראל וכשראה שנבחר משה אחיו הקטן להיות מנהיג במקומו לא עלה קנאה בלבו אלא אדרבה שמח בגדולת אחיו, כמה עמל ויגיעה השקיע לזכך עצמו לזכות למדה הקדושה הלזה שהיא כנגד טבע האדם, העמל והיגיעה לקנות לעצמו המדה של 'לב שמח בגדלות אחיו' הוא המחיר אשר נתן בעד הכהונה.

יש לבכורה קנין, והוא סבלנות. ראובן ע"י שהיה פחז כמים מכר בכורתו, כמו דכתיב "אַל תּוֹתַר כִּי עָלְיָתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה" (בראשית מט, ד), פירש רש"י, הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך "אל תותר" אל תתרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ע"כ. **גם בכורה היא בר מקח וממכר, יש לה קנין איך לקנותו ואיך למוכרו, מדרכי המכירה הוא פחז כמים, ע"י שהיה ראובן פחז כמים מכר את בכורתו.**

הרשב"א האריך בדין הזורק מרשות לרשות, לאחר פלפולו סיים 'והזהירו בפירוש זה כי בטורח גדול נגלה לנו' (שבת צו, א). דבריו סותרים עצמם מינה וביה, אי נתגלה לו מן השמים אין כאן טורח גודל שהרי מן השמים גילו לו ואינו צריך שום טירחה. הביאור הוא, באמת מן השמים גילו לו ביאור הסוגיא, אבל בחנם אין נותנים כלום, וכדי לזכות לגילוי שמים צריכים ליתן המחיר, והוא מה שטרח עצמו ועמל ויגע להבין הסוגיא, כיון שנתן המחיר גילו לו סוד הדבר מן השמים, הרגיש הרשב"א כי נתגלה לו חידוש זה מפני שנתן מחירו שהוא העמל והטורח להבין הסוגיא, כי כן היא המדה, כל דבר צריך קנין.

איתא בירושלמי, 'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם' (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה). כמו כל דבר סחורה יש עתים שנמכר ביוקר ויש עתים שנמכר בזול, **כן הוא בתורה יש זמנים שצריכים ליתן מחיר רב לקנותה ויש זמנים שאפשר לקנותה בזול, בזמן שהבריות מתייאשים מן התורה אפשר לקנות התורה בזול.**

תקנו לאמר 'ישמח משה במתנת חלקו' (תפילת שחרית של שבת). שבת הוא חלקו של משה רבינו, בטח נתן מחירו. [יעויין במדרש (ש"ר א, כח): "וַיֵּרָא בְּסִבְלֹתָם" (שמות ב, יא), ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואילו עבדך אם אינך מניח להם לנוח יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להם כמו שתאמר, הלך משה ותיקן להם יום השבת לנוח].

וכן בני ישראל קנו קדושת שבת, כמו שאנו אומרים 'ולא נתת לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת עם מקדשי שבת כלם ישבעו ויתענגו מטובך'. בני ישראל קנו השבת ע"י שהם "עם מקדשי שביעי", הם מקדשים את יום השבת ע"י ששובתים מלעשות מלאכה, וסוגרים כל בתי סחורות, ומסיחים דעתם מכל דבר מסחר, ומכוונים דעתם על קדושת השבת, זהו המחיר לקנות שבת. ואח"כ אנו מתפללים בתפלת מוסף 'יהי רצון מלפניך וכו' שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו', פי' שיקבע קדושת שבת בלבנו עד שיהיה עצמיות.

ובזה יבואר מאמר האמהות, "וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ **כִּי מְכָרָנוּ** וַיֹּאכַל גַּם אָכוֹל אֶת כַּסְפֵּנוּ" (בראשית לא: טו). יש להעיר וכי באמת מכר אותן שאמרו כי מכרנו. הביאור הוא, גם בנים הם בני מקח וממכר, לבן בהנהגתו עם יעקב ועם בנותיו מכר אותם ותו לית ליה קנין בהם, גם דברים הללו הם בני מקח וממכר ושייך בהם קנינים, לבן מכר בנותיו, וכן אפשר **לקנות בנים** כמו שאמרו 'המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו כאילו ילדו' (סנהדרין יט, ב), ע"י שלימד בן חבירו תורה, קונה אותו עד שמעלה עליו כאילו ילדו, כי הלימוד הוא מעשה קנין.

(קובץ שיחות - רבי נתן מאיר וובטפויגל)

מן המדרש

"וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים". לכאורה קשה, מדוע היה צריך הכתוב לומר "בארץ ההיא", "בשנה ההיא", הרי ידענו שהיה יצחק בארץ פלשתים, וכן מה שאמר "בשנה ההיא" מיותר, שהרי איננו יודעים מהי השנה אשר עליה מדבר הכתוב. מבאר המדרש, **אמר רבי חלבו**, כפל הכתוב לשונו **"בארץ ההיא", "בשנה ההיא"**, ללמוד שהצליחה מאד תבואתו של יצחק בדרך פלא אף על פי שזרעה בארץ ההיא, דהיינו **הארץ** שהיא **קשה** ויבשה ואין בה מים, וכן **השנה** בה זרע היתה **קשה**, שהיתה שנת רעב, **ואלו היתה** הארץ **יפה** והשנה היתה שנה טובה, **על אחת כמה וכמה** שהיתה מצליחה תבואתו.

"וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים". המדרש מבאר בג' אופנים מה הביאור "מאה שערים": א. יתפרש מלשון שער שבשוק, דהיינו מידה מקובלת שנמכרת בשוק לפי שער, ומן הסתם הכוונה למידה הגדולה ביותר, ויתפרש שהצמיחה האדמה **מאה כורים**. ב. באופן נוסף יש לפרש כוונת **"מאה שערים"**, ש"שער" הוא מלשון שיעור ומנין, ואמר הכתוב שיצחק מצא בשנה ההיא, שהצמיחה תבואתו **מאה מנינים** [מאה פעמים כמנין הזרעים שזרע]. ג. באופן נוסף יתפרשו תיבות **"מאה שערים" מלמד שהאמידו אותה** [העריכו את השדה] קודם שהצמיחה ושיערו כמה תבואה היא ראויה לגדל, **ועשת** [וגידלה הארץ] לבסוף פי **מאה כמה שהאמידוה** [מן האומדן ששיערו אותה]. מקשה המדרש, **והלוא** ידוע **שאין הברכה שורה על דבר שהוא** נמדד **במשקל** [כמה הוא משקלו], **ובמדה** [כמה הן מידות ארכו ורחבו] **ובמנין** [כמה יש בו], אלא על דבר הסמוי מן העין. ואם כן **מפני מה מדד** [אמד והעריך] **אותה** יצחק. ויש לפרש, שאמדו את תבואת השדה **מפני המעשרות** שהיה עליו לתת מן התבואה, ולכן היה מוכרח לאמוד כמה יש בה, כדי לדעת כמה עליו להפריש למעשר.

מדרש רבה תולדות סד, ו

"וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא" (בראשית כו, יב). **אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, "בָּאָרֶץ הַהִיא", "בַּשָּׁנָה הַהִיא", הָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה, וְאִלּוּ הָיְתָה יָפָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.**

"וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים" (שם). **מֵאָה פּוֹרִים. "מֵאָה שְׁעָרִים", מֵאָה מִנְיָנִים. "מֵאָה שְׁעָרִים", מְלַמֵּד שֶׁהֶאֱמִידוּ אוֹתָהּ וְעָשְׂתָה מֵאָה כַּמָּה שֶׁהֶאֱמִידוּהָ. וַהֲלוֹא אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה עַל דָּבָר שֶׁהוּא בְּמִשְׁקָל וּבְמִדָּה וּבְמִנְיָן. מִפְּנֵי מָה מָדַד אוֹתָהּ, מִפְּנֵי הַמַּעֲשְׂרוֹת.**

זכרון לצדיקים

הגאון רבי ברוך בער ב"ר שמואל דוד ליבוביץ זצוק"ל מקמניץ, בעל "ברכת שמואל"

מרן רב"ב ליבוביץ זצ"ל השתתף פעם באסיפה חשובה בפולין, ועמד אחד הדרשנים ואמר בלהט שהתורה היא החמצן של החיים. מיד קם רב"ב ממקומו וזעק באש קודש: **אני מוחה! התורה היא לא החמצן של החיים, התורה היא היא החיים בעצמם. אם אמרת שהתורה היא החמצן של החיים, הרי שאלו ענינים נפרדים: יש חיים, ויש חמצן שמנשים את החיים האלה. אין דבר כזה. אין שום חיים זולתי התורה. אתה לומד תורה – אתה חי.**

(פניני רבינו האבי עזרי)

*

רבנו ברוך בער אמר שאדם יתאר לעצמו שהוא נכנס לחנות ורואה שם עיתון, שכל העיתון מלא בהשמצות על אבא שלו, מה היה עושה, האם היה קונה כמה טפסים ומחלקם לבני ביתו לקרוא, או שהיה קורעם בחמת זעם, ועושה את כל המאמצים שאף אחד לא יראה את העיתון הזה. **והרי כל העיתונים מדברים נגד הרבוש"ע, נגד האבא שלך, נגד היהדות, נגד התורה, וא"כ איך אפשר להחזיק כזה עיתון. כל מי שנמנע מלקרוא את העיתונים האלו הוא מציל את חייו.**

(פניני רבינו האבי עזרי)

*

הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ מקמניץ כתב: "ידוע מה שאמר רבנו הגאון האמיתי, החסיד רבשכבה"ג, כקש"ת רבנו חיים זצוקלה"ה מוולאז'ין, **שבכוחו של היצר הרע להעלות עיר שלימה על מוקד השריפה, בשביל לבטל אחד מן המצוינים מן התורה".** (אבי הישיבות)

*

פעם דיבר מרן זצ"ל, אודות רב"ב זצ"ל, פתח ואמר: **לפי מושגי זמננו הרי היה רב"ב יותר גאון מאשר אחרים, או יותר צדיק, כמה אי הבנה יש בזה, הרי הוא היה סוג אחר לגמרי, ואין זה נמדד כלל עם אחרים, ויהיו אפילו חשובים.** ועתה בואו חשבון: אותו ר' ב"ב מכנה את רבנו [הגרי"ז] מלפני עשרות בשנים, באותו דור דעה, "הגאון האמיתי הצדיק רבן ומאורן של ישראל", נורא מאד! (פניני רבינו הגרי"ז)

*

רבי ברוך בער הקדוש זצ"ל היה אומר התעוררות לבחורים בישיבה בקמניץ, והוא אמר בהאי לישנא: אתם חושבים שה'קצות החושן' - רבן של ישראל - לא היה פעם בגיל שלכם? - הוא היה בחור עם כשרונות נשגבים ביותר, ועם הכשרונות הגדולים שלו הוא יכול יום אחד להחליט, מה אני צריך להתאמץ כל כך, הרי אפילו אם אני אלמד רק שעה שעתיים ביום גם כן אהיה בכל מקום במרכז, הוא יוכל להסתובב בישיבה ולהרקיח כמרחקה וכו', ואם כך הוא היה מחליט מה היה נהיה ממנו? אמר רבי ברוך בער, הוא היה נהיה אברך, והיה נהיה בעלעב'ס, והיה נהיה סוחר, וכמובן קובע עתים לתורה, אבל הוא לא צריך ללמוד כל היום, אם הוא לומד שעה שעתיים ביום הוא משיג הישגים יותר ממה שאחר משיג בלימוד של שבוע שלם.

תיאר רבי ברוך בער, שהוא היה יושב בשיעור של בעלי בתים, והוא לא היה המגיד שיעור, המגיד שיעור היה בן אדם פחות ממנו. והיה לו השם שהוא הבלעב'ס הכי חריף בכל העיר, וכשהמגיד שיעור היה מתחיל להגיד את הגמרא, הוא היה ממטיר עליו מטר של קושיות... וכל הבית מדרש היה נהיה כמרקחה, וכולם היו אומרים: הא, שם בגליציה יש בלעב'ס אחד גאון עולם וכו'. אמר רבי ברוך בער: **הבן אדם הזה היה מסתובב עם תביעה עצומה בשמים, שהוא היה יכול להיות 'רבן של ישראל', היה יכול להיות 'קצות החושן', והוא בזבז את הכוחות ונשאר בן אדם פשוט עם קצת כבוד מדומה...!** - היתה לו סייעתא דשמיא שבצעירותו הוא החליט שהוא לא רוצה להיות כמו הסובבים אותו, הוא רוצה להיות אדם גדול עם כל מה שכרוך בזה, ועם כל המאמצים הנצרכים לכך, הוא לא התפעל מימינו ומשמאלו, הוא נד בלבו לכל הסובב. האדם נמצא יום יום בשאיפות גדולות, ובפרט מי שנמצא במקום תורה, השאיפות להיות 'גדול בתורה'. ומה המפריע הכי גדול? ...הוא מסתכל ימינה, הוא מביט שמאלה, ואז הוא מצטנן, טוב לו גם ככה...

('חשקת התורה', אהל משה).

*

ה'חפץ חיים' היה אומר משל לאדם שפתח חנות ענקית של מוצרי חשמל, ועל החנות תלוי היה שלט גדול, 'מוצרי חשמל'. באחד הימים היתה החנות סגורה. העוברים ושבים שיערו שנגמרה הסחורה, או שהמוכר חולה. אך הזמן התארך והחנות עדיין היתה סגורה, העוברים ושבים שיערו שהמוכר יצא לנופש או נסע לירידי, אך כשהגיעה חברת הובלות והסירה את השלט, הבינו כולם שהחנות נסגרה לצמיתות. הבעלים אינו קשור לחנות, בהסרת השלט הסתיימה הבעלות על החנות. כן הדבר, שיהודי שומר שבת הוא נושא על מצחו שלט: אני יהודי! בהסרת השלט, חלילה, נפסקת גם השייכות. **מסופר על רבי ברוך בער שראה חנות סגורה בשבת. הוא ניגש אל המנעולים, נישק אותם ואמר: 'יש כאן הוכחה שיש בורא לעולם'!** (אדברה בעדתיך)

*

בכסלו ת"ש בוילנא, כשרבי ברוך בער ה"ברכת שמואל" יצאה נשמתו בטהרה, והרב מבריסק היה אז בוילנא, ובא המבשר לבשר לו שזה עתה נסתלק ר' ברוך בער, אמר הבריסקר רב: **הוא היה צדיק מכמה דורות קדמונים.** אח"כ סיפר המספר, שלפני יציאת נשמתו אמר ר' ברוך בער: **דער רבי קומט, הרבי בא, הרבי זה ר' חיים, רבנו חיים הלוי,** והבריסקר רב היה חוזר ומספר את זה, היה ניחא ליה מהסיפור הזה. ואח"כ אמר הגרב"ד את הפסוק מפרשת אותו שבוע, פרשת ויצא: **"ושבתי בשלום אל בית אבי"**, ויצאה נשמתו בטהרה. (פניני רבינו האבי עזרי)

אדם גדול ניכר בהתייחסותו לאנשים הקטנים

סיפורים רבים מסופרים על רבי ברוך בער ליבוביץ ראש ישיבת קמניץ, מחבר ספר 'ברכת שמואל', אשר היה ידוע בגדלותו ודביקותו בתורה הקדושה, ובקדושתו וצדקתו. מספר בנו של תלמיד אשר למד אצלו בישיבה מספר שנים, כי שמע מאביו על זווית נוספת באישיותו הנשגבת: פעמים רבות הסתובב רבי ברוך בער בחדרי הפנימיה באמצע הלילה בין הבחורים אשר כבר נמו את שנתם. כאשר הבחין בבחור שהוא נושם קשה, הבין כי הוא הצטנן קצת, העיר אותו בעדינות, והגיש לו תה חם להחיות את נפשו. כך דאג לכל בחור במה שהיה צריך.

מנהג יפה היה בישיבתו: מבנה הישיבה שכן על הר בעיירה שקטה. בפאתי העיירה, הרחק מבנין הישיבה, היה שם חדר ששימש 'להבראה ונופש'. וכשראה הרב בחור שהיה לו צורך בהבראה שלחו לשם לשבוע או שבועיים. הבחור היה נח וצובר כוחות להמשך התמדה בעסק התורה. הוא היה מקבל שם שלוש פרוסות לחם ביום, במקום שניים המחולקים בישיבה [הסטנדרט, לפי מושגי העניות שבימים ההם].

פעם שלח ראש הישיבה לשם את הבחור יצחק גלבך, וקצב לו מספר ימים להבראה. כשנגמרו ימי ההבראה, היה לו קשה לחזור את כל הדרך לישיבה. אותו החדר היה ממוקם במקום כעין בקעה, והישיבה עצמה היתה על ההר, והיה עליו לעלות עד להיכל הישיבה, דרך קשה וארוכה. האזור שמסביב היה מקום שקט מאוד, נדיר היה למצוא שם נפש חיה, ובפרט ליד החדר הזה שהיה מחוץ למקום הישוב. והנה ביציאתו משם פגש בגוי גדול ומגושם, אשר היה לבוש כאחד מן הפריצים, רוכב בעגלה רתומה לשני סוסים אבירים.

למרבה הפלא עצר הגוי את עגלתו ושאלו: להיכן פניך מועדות? למי אתה? ואנה תלך? אותו בחור נבהל קצת, אך לאחר כמה רגעים ענה לו שהוא צריך להגיע לבנין של רבי לייבוביץ. אותו גוי ענה לו בהתהלבות: רבי לייבוביץ? בא עמי, על העגלה, ואסיע אותך להיכל הישיבה. הבחור יצחק גלבך עלה על העגלה, כשכולו אחוז תמיהה, מה לגוי זה ולראבי לייבוביץ. אולם הגוי לא השאיר אותו בתמיהותיו זמן רב, והחל לספר לו: אני אספר לך את הסיפור שלי. הרי אתה רואה אותי כעשיר. ובכן, הנני מתפרנס זה שנים רבות מעדרי צאן, אני מגדל עזים וכבשים, ומהם יש לי הון רב, כיום יש לי כמה וכמה רועים העובדים תחתי, ואני מתפרנס ברווח גדול, הן מחלבם, והן מהגיזות שלהן. בכל שנה ושנה מתווספות עוד ועוד עדרי צאן לעשרות ומאות ואלפים. כך עשירותי מתפתחת משנה לשנה.

שנה אחת, התפשטה מגיפה בעדרי הצאן, מגפת משכלה היתה בהן, ונפלו בזה אחר זה. רצתי לרופא המומחה לבהמות, בדק אותם, וניסה בזריקות וטיפולים שונים, אבל לא נראה שום שינוי, המשיכו ליפול בזה אחר זה. רצתי שוב לרופא, עד שהרים ידיו ואמר לי: זהו משהו שמיימי, ואיני יכול לעזור לך... נו, מה צריך לעשות? שאלתי אותו. וענה לי: שמע נא לדבריי, בענייני שמים איני מבין, ואיני יכול לעזור לך.

הלכתי לכומר, ונתתי לו סכום כסף הגון, אך בהמותיי המשיכו ליפול פגרים בזה אחר זה. כשראיתי שלא עזר כלום ניגשתי אליו שוב, חשבתי אולי להגדיל את הסכום, עד שבפעם השלישית, מלאך רע ענה אמן בעל כרחו, ואמר לי בסוד גמור: בוא ותשמע מה שאומר לך, כשמקודם הוא בודק אם דלת חדרו סגורה היטב.

פתח ואמר: אני מגלה לך סוד, אבל אל תגלה זאת לשום אדם... לא הרחק מכאן, יש רבי קדוש, קוראים לו 'רבי לייבוביץ', הוא איש קדוש, לך אליו,

הוא יוכל לעזור לך'. הלכתי מיד להיכל הישיבה, בחורים נבהלו מפניי, גוי גדול ומגושם עומד בפתח הישיבה, לידו עגלה וסוסים, והוא מבקש להיכנס לישיבה... הוא רוצה להיכנס אל 'הרבי' (כך כינו אותו התלמידים), אל הראש ישיבה, אולי הוא רוצה להתקבל בישיבה, או לדבר בלימוד? תמהו הבחורים.

התלמידים הלכו לבשר לרבי ברוך בער כי הגיע גוי לישיבה והוא רוצה לדבר עמו. שייכנס! הורה הרב. הגוי נכנס לחדר, התיישב מול הרב והחל לבכות לפניו בדמעות שליש, התחיל להתוודות, וסיפר את כל סיפורו על העזים והכבשים שמתו בזה אחר זה, ועל כך שאין רפואה למכתם. הוסיף וסיפר כי הכומר גילה לו, שרבי לייבוביץ יכול לעזור. לכן אני פה! אמר הגוי. הרב נענה ואמר לו: תנאי אחד יש לי אליך. מה התנאי? שאל הגוי. תן לי את ידך, ותבטיח לי, שלא תעשה רע ליהודי כל ימי חייך. כמה זה עולה? שאל הגוי. זה לא עולה כלום! השיב הרב בנחת, רק תבטיח לי! הגוי הבטיח וחזר לביתו. המגפה נעצרה, לא נשמע עוד 'שוד ושבר' בעדרי הצאן. לאחר מעשה זה, האם לא אקח אותך לרבי לייבוביץ?! - סיים הגוי את סיפורו לבחור יצחק גלבך (אור לישרים).

(אדברה בעדתיך)

הלכה

דין מי הים לנטילת ידים

מי ים - מי הים המלוחים פסולים לנטילת ידים שאין ראויין לשתייה, אבל מותר לטבול ידיו בתוכן ואם בישלם או הרתיחם מותר ליטול בהן[א]. ויש פוסלים אף ע"י הרתחה הואיל ולא היה להם שעת הכושר וכן נראה דעת החזו"א, אך דעת כל הפוסקים להקל בנט"י דרבנן[ב].

התפלת מי הים - מי הים שהתפילום ונעשו ראויין לשתייה מותר ליטול בהם[ג], אבל שופכין ומי ביוב שהתפילום ונעשו ראויין אסור ליטול בהן[ד].

(הלכות יום ביום - הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א)

א. מגן אברהם סי' קס סקי"ב כ' "מי הים ראוין לשתות הכלב אם מרתיחין אותן (רדב"ז ח"א רצ"ד)" ע"כ. ולשון זה משמע דכיון שראויין לשתייה ע"י הרתחה ממילא יכולים ליטול בהם אף ללא הרתחה, וכן בדין דאל"כ אף ע"י הרתחה פסול לרש"י והרי"ף דכל שלא היה לו שעת הכושר לא מהני. והנה במג"א סי' קנ"ט סק"י הביא מהשל"ג דמי שבא בספינה ואינו יכול להטביל ידיו בים [דטבילה מועילה אף במים מרים ומלוחים] יקח כלי מנוקב ודולה מהים ומטביל ידיו בכלי שמי הכלי מחוברים למי הים בניצוק דרך הנקב דכונס משקה ע"ש. והק' שם המחצית השקל, דמשמע מהמג"א שאין מי הים ראויים ליטול בהם רק להטביל בתוכם, והרי כאן כ' המג"א בשם הרדב"ז [ח"ד סי' אלף שסו] דמותר ליטול ידיו ממי הים כיון שע"י רתיחה ראויים לשתיית הכלב, וא"כ לא צריך להאי תקנתא שיקח כלי נקוב" ע"ש, ואף הפמ"ג שם בא"א סק"י עמד בזה וכי "משמע דמי הים אין ראוין לשתית כלב. ובסי' ק"ס אות י"ב דראוין אם מרתיחין, ושואב בכלי ונוטל ידיו, יעו"ש, ומיהו גם זה אמת, דאם אין לו כלי שלם יכול להטביל בו" ע"כ והיינו דצ"ל דמיירי דאין לו כלי שלם שיוכל ליטול בו. וכן מבואר מהמ"ב שם סקמ"ה כהפמ"ג שב' דמיירי "שאין לו כלי שלם רק מנוקב". ומבואר בדבריהם כנ"ל דלמג"א כשרים מי הים ליטול בו אף בלא הרתחה כיון דראויין ע"י רתיחה.

ואמנם כבר תמה המו"ק סי' ק"ס על המג"א לְמה דמשמע מדבריו דכשרים אף בלא הרתחה הואיל וראויים ע"י הרתחה דמנליה הא ועוד דאין להם שעת הכושר וכ' שגם הרדב"ז לא נתכוין לכך. אלא תקנתא אתי לאשמועינן, דמי שאין לו מים אחרים יוכל לבשלם ויהיו ראוים לשתיה וכשרים לנט"י אחר שתקנם. ותמה שם על מנהג ההולנדים שנוטלים ידיהם במי הים ע"ש.

וכן מצינו בהרבה אחרונים שביארו כן דברי המג"א דלא הותר אלא אחר ההרתחה וכמ"ש בחיי אדם חלק א כלל לט ס"ז "מי הים כשרים לנטילת ידים. דכשמרתיחן ראויין לכלב. ונראה לי דרצה לומר לאחר שירתיח.

וכן משמע להדיא ברדב"ז. וכ"ה גם בהגר"ז סי"ב. ובא"ר סקכ"ג הביא כל לשון הרדב"ז [ולא העתיק מהמג"א] דמבואר כן להדיא חו א' מהתקנות שמצא הרדב"ז לנטילה במי הים להכשירם ולא בא להתירם. וז"ל הרדב"ז ח"ד סי' רצד "אם אפשר לו ע"י שיטבול ידיו בים הגדול ודאי לא קא מיבעיא לך אלא ודאי כגון שדופני הספינה גבוהות ואי אפשר אלא בכלי. וגם בזו מצאתי אני תקנה שיקח כלי מנוקב בכונס משקה ויעמוד על דופני הספינה ויטביל ידיו בתוך הכלי שנמצאו המים שבתוך הכלי והמים שבים מחוברים ועולה לו טבילה במקום נטילה. עוד שמעתי שאם ירתיחו מי הים על האש יתמעט מרירותם עד שיהיו ראויים לשתיית הכלב. ואם אי אפשר לא זה ולא זה מסתברא לי דמי הים עדיפי דמים דמנקי טפי בעינן כו' עכ"ד. ולהדיא שלא התיר מי הים רק בהרתחה, ומי שא"א לו בהרתחה התירו רק כדין מידי דמנקי. עיש"ב.

ובאמת שכדברי הרדב"ז דמי הים פסולים לנטילה רק לטבילה מפורש בתשו' פאר הדור להרמב"ם סי' קא שכתב, "שההולך בים יטביל ידיו בים, או יטול במים הראויין לשתיית הבהמה" ע"כ.

ולדינא במ"ב קס סקל"ח כתב "מי הים אם הרתיחו אותן חזרו להיות ראויין לשתיית כלב וכשרין לנטילה [מ"א וש"א בשם רדב"ז] ולטבול בתוכו לעולם מותר וכמו בכל מים מלוחין" הרי שלא התיר אלא בטבילה או אחר הרתחה. ולפי"ז לא קשה כלל קו' המחה"ש ופמ"ג מדברי המג"א בסי' קנט שלא התיר ליטול במי הים רק ע"י כלי מנוקב בדרך טבילה, וא"צ להעמיד כפמ"ג דמיירי שאין לו כלי שלם ליטול בו. וצע"ג מדברי המ"ב אהדדי דבסי' קנט סקמ"ה העמיד כהפמ"ג דאין לו כלי שלם, דהרי גם בכלי שלם לא התיר כאן המ"ב רק אחר הרתחה וכנ"ל. [ומש"כ במהדו' דרשו בשם מנ"י ח"י סי' יד' לבאר דאם יש לו כלי שלם ידלה בו וירתיחם תמוה, דא"כ מה תלה בכלי שלם דהלא אין תלוי כלל בכלי דהעיקר תלוי בהרתחה, ומה צריך לדחוק כ"כ כערטילאי דאין לו כלי שלם והרי יכול לומר בפשיטות דאין יכול להרתיחם דאין לו אש או שיש רוחות ואין יכול להרתיח או שאין יכול להמתין, והוא גם מצוי מאד בספינה ולא לדחוק בכלי שלם, דמה יושיע הכלי שלם בלא הרתחה ופשוט].

ב. ישועות יעקב קט סק"ז וטעמו מבואר הואיל ולא היה לו שעת הכושר ונפסל שוב לא מהני, [והב"י נסתפק לרש"י ופסול חמי טבריא משום תמימותם ולא דמי לחמי האור שלא היה שעת הכושר אם מהני צינון] וכ"כ בחזו"א סי' כב' סקי"ב. וכ"מ בתשו' הרמב"ם שבהע' דלעיל דלא מצא עצה בנטילה בים רק ע"י טבילה או מים אחרים. ועי' במו"ק שדן באמת בזה דהב"י נסתפק דבעי' בהכשרן בתחילתן וסופן לרש"י שתלה בשעת הכושר ואפשר דלא מהני תיקון ומ"מ מסיק דנקטי' לקולא כל שכשרין בסופן ואף אם יש ספק בדבר בנט"י דרבנן אזלי' בספיקו להקל.

ג. כדין מי הים שהרתיחום דנקטו הפו' להקל כדעת הרדב"ז ומג"א. ובשבט הלוי ח"ט סי' רמא מיקל בזה אפי' אם ע"י הטיהור עבר הסירחון ומ"מ אינן ראויים רק לבהמה ולא לאדם דמהני כדין מים שהרתיחום. ולענ"ד זה צ"ע דכיון דכבר חל עליהם דין שופכין כל זמן שלא טהרו מסרחונן לגמרי עדין לא פקע מהם שם שופכים וכל נידון הפו' בראוי לבהמה ולא לאדם הוא קודם שנפסלו.

ד. מי ביוב הם מים שנעשה בהם מלאכה בהדחת האסלות וברחיצת כלים וכביסה וכדו' ולא שייך לדון בזה דין הרתיחום שזה לא מצינו דמהני לשופכין רק למים שאין ראויים לשתייה אבל מה שחל עליו שם שופכין הוא חסרון חשיבות ולא מהני המתקה והתפלה לזה ולכן פשוט דמי הביוב אף אם ברובם לא נעשית מלאכה מ"מ עצם מה דהוי ביוב אין לך שופכין גדול מזה ולא מהני לזה התפלה והמתקה וכנ"ל. וכ"כ בתשו' להורות נתן ח"י סי' כג'. ועי' בפסקי תשובות קס או' סו'.